



Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

26 februarie 2015*

„Trimitere preliminară — Spațiul de libertate, securitate și justiție — Azil — Directiva 2004/83/CE — Articolul 9 alineatul (2) literele (b), (c) și (e) — Standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat — Condiții pentru a fi considerat refugiat — Acte de persecuție — Sancționare penală a unui militar din Statele Unite care a refuzat efectuarea serviciului militar în Irak”

În cauza C-472/13,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Bayerisches Verwaltungsgericht München (Germania), prin decizia din 20 august 2013, primită de Curte la 2 septembrie 2013, în procedura

Andre Lawrence Shepherd

împotriva

Bundesrepublik Deutschland,

CURTEA (Camera a doua),

compusă din doamna R. Silva de Lapuerta, președinte de cameră, domnul K. Lenaerts, vicepreședinte al Curții, îndeplinind funcția de judecător al Camerei a doua, și domnii J.-C. Bonichot (raportor), A. Arabadjiev și J. L. da Cruz Vilaça, judecători,

avocat general: doamna E. Sharpston,

grefier: domnul I. Illéssy, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 25 iunie 2014,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru domnul Shepherd, de R. Marx, Rechtsanwalt;
- pentru guvernul german, de T. Henze, de A. Wiedmann și de K. Petersen, în calitate de agenți;
- pentru guvernul elen, de M. Michelogiannaki, în calitate de agent;
- pentru guvernul olandez, de M. Bulterman și de B. Koopman, în calitate de agenți;
- pentru guvernul Regatului Unit, de M. Holt, în calitate de agent, asistat de S. Fatima, barrister;

* Limba de procedură: germana.

— pentru Comisia Europeană, de M. Condou-Durande și de W. Bogensberger, în calitate de agenți,
după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 11 noiembrie 2014,
pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 9 alineatul (2) literele (b), (c) și (e) din Directiva 2004/83/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau persoanele care, din alte motive, au nevoie de protecție internațională și referitoare la conținutul protecției acordate (JO L 304, p. 12, Ediție specială, 19/vol. 7, p. 52).
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între domnul Shepherd, resortisant al Statelor Unite ale Americii, pe de o parte, și Bundesrepublik Deutschland, pe de altă parte, cu privire la decizia acesteia din urmă de a-i refuza acordarea statutului de refugiat.

Cadrul juridic

Convenția privind statutul refugiaților

- 3 În temeiul articolului 1 secțiunea A alineatul (2) primul paragraf din Convenția privind statutul refugiaților, semnată la Geneva la 28 iulie 1951 [*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 189, p. 150, nr. 2545 (1954)] și intrată în vigoare la 22 aprilie 1954 (denumită în continuare „Convenția de la Geneva”), astfel cum a fost completată prin Protocolul privind statutul refugiaților, Protocolul privind statutul refugiaților, încheiat la New York la 31 ianuarie 1967, el însuși intrat în vigoare la 4 octombrie 1967, termenul „refugiat” este aplicabil oricărei persoane care, „în urma unor temeri justificate de a fi persecutată datorită rasei, religiei, naționalității, apartenenței la un anumit grup social sau opiniilor sale politice, se află în afara țării a cărei cetățenie o are și care nu poate sau, datorită acestei temeri, nu dorește protecția acestei țări sau care, neavând nicio cetățenie și găsindu-se în afara țării în care avea reședința obișnuită, nu poate sau, datorită respectivei temeri, nu dorește să se reîntoarcă”.

Directiva 2004/83

- 4 Directiva 2004/83 conține următoarele considerente:
„(1) O politică comună în domeniul azilului, care cuprinde un sistem european comun de azil, este un element constitutiv al obiectivului Uniunii Europene care urmărește instituirea progresivă a unui spațiu de libertate, securitate și justiție deschis celor care, forțați de circumstanțe, caută în mod legitim protecție în [Uniune].
[...]
(3) Convenția de la Geneva [...] constituie elementul cheie al sistemului juridic internațional de protecție a refugiaților.
[...]

(6) Obiectivul principal al prezentei directive este, pe de o parte, să se asigure că toate statele membre pun în aplicare criteriile comune de identificare a persoanelor care au o nevoie reală de protecție internațională și, pe de altă parte, să asigure un nivel minim de beneficii respectivelor persoane în toate statele membre.

[...]

(16) Ar trebui stabilite standarde minime privind definirea și conținutul statutului de refugiat pentru a ajuta instanțele judecătorești naționale competente ale statelor membre să aplice Convenția de la Geneva.

(17) Este necesară adoptarea unor criterii comune privind recunoașterea statutului de refugiat al solicitanților de azil în sensul articolului 1 din Convenția de la Geneva.”

5 Potrivit articolului 1, Directiva 2004/83 are ca obiect stabilirea unor standarde minime referitoare, pe de o parte, la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de protecție internațională și, pe de altă parte, referitoare la conținutul protecției acordate.

6 Potrivit articolului 2 litera (c) din respectiva directivă, în sensul acesteia, „«refugiat» înseamnă orice resortisant al unei țări terțe care, ca urmare a unei temeri bine fondate de a fi persecutat din cauza rasei sale, a religiei, naționalității, opiniilor politice sau apartenenței la un anumit grup social, se află în afara țării al cărei cetățean este și care nu poate sau, din cauza acestei temeri, nu dorește să solicite protecția respectivei țări [...]”.

7 Articolul 4 din directiva menționată prevede condițiile de evaluare a faptelor și a circumstanțelor relevante pe care solicitantul trebuie să le prezinte în sprijinul cererii sale de protecție internațională. Acest articol prevede la alineatul (3):

„Evaluarea unei cereri de protecție internațională trebuie efectuată individual, ținând seama de următoarele elemente:

(a) toate faptele relevante privind țara de origine în momentul luării unei decizii privind cererea, inclusiv de actele cu putere de lege și actele administrative ale țării de origine și de modul lor de aplicare;

(b) informațiile și documentele relevante prezentate de solicitant, inclusiv informațiile care permit să se stabilească dacă solicitantul a făcut sau ar putea face obiectul unei persecuții [...]

(c) statutul individual și situația personală a solicitantului, inclusiv factori precum trecutul, sexul și vârsta acestuia, pentru a se stabili dacă, ținând seama de situația personală a solicitantului, actele la care solicitantul a fost sau riscă să fie expus ar putea fi considerate o persecuție sau o vătămare gravă;

[...]”

- 8 Articolul 9 din aceeași directivă, intitulat „Acte de persecuție”, le definește pe acestea în următorii termeni, la alineatele (1) și (2):

„(1) Actele considerate ca fiind o persecuție în sensul articolului [1 secțiunea A] din Convenția de la Geneva trebuie:

- (a) să fie suficient de grave prin natura sau prin caracterul lor repetat pentru a constitui o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale omului, în special a drepturilor de la care nu este posibilă nicio derogare în temeiul articolului 15 alineatul (2) din [Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950] sau
- (b) să fie o acumulare de diverse măsuri, inclusiv de încălcări ale drepturilor omului, care să fie suficient de gravă pentru a afecta un individ în mod comparabil cu cele menționate la litera (a).

(2) Actele de persecuție, în sensul alineatului (1), pot lua în special următoarele forme:

[...]

- (b) măsurile legale, administrative, polițienești și/sau judiciare care sunt discriminatorii în sine sau sunt puse în aplicare în mod discriminatoriu;
- (c) urmărirea penală sau sancțiunile care sunt disproporționate sau discriminatorii;

[...]

- (e) urmărirea penală sau sancțiuni în cazul refuzului de a efectua serviciul militar în situații de conflict, atunci când serviciul militar ar presupune comiterea unor infracțiuni sau îndeplinirea unor acte care intră sub incidența clauzelor de excludere prevăzute la articolul 12 alineatul (2);

[...]”

- 9 Articolul 9 alineatul (3) din Directiva 2004/83 impune existența unei legături între motivele de persecuție prevăzute la articolul 10 din aceasta și actele de persecuție.

- 10 Articolul 12 din directiva menționată, intitulat „Excluderea”, prevede la alineatele (2) și (3):

„(2) Orice resortisant al unei țări terțe sau orice apatrid este exclus de la recunoașterea statutului de refugiat atunci când există motive întemeiate pentru a crede că:

- (a) a comis o infracțiune împotriva păcii, o crimă de război sau o crimă împotriva umanității în sensul instrumentelor internaționale elaborate pentru a prevedea dispoziții privind astfel de infracțiuni;
- (b) a comis o infracțiune gravă de drept comun în afara țării de refugiere înainte de a fi admis ca refugiat, și anume înainte de data obținerii permisului de ședere eliberat pe baza statutului de refugiat; acțiunile deosebit de crude, chiar dacă sunt comise într-un scop pretins politic, pot primi calificativul de infracțiuni grave de drept comun;
- (c) s-a făcut vinovat de acte contrare scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite prevăzute de preambul și la articolele 1 și 2 din Carta Organizației Națiunilor Unite.

(3) Alineatul (2) se aplică persoanelor care instigă sau participă în orice fel la infracțiunile sau actele prevăzute de respectivul alineat.”

- 11 Conform articolului 13 din aceeași Directivă 2004/83, statul membru acordă statutul de refugiat solicitantului dacă acesta îndeplinește, printre altele, condițiile prevăzute la articolele 9 și 10 din aceasta.

Dreptul german

- 12 Potrivit articolului 3 alineatele (1) și (2) din Legea privind procedura de azil (Asylverfahrensgesetz) din 27 iulie 1993 (BGBl. 1993 I, p. 1361), în versiunea publicată la 2 septembrie 2008 (BGBl. 2008 I, p. 1798, denumită în continuare „AsylVfG”), la care se referă instanța de trimitere:

„(1) Un străin este refugiat în sensul Convenției [de la Geneva] atunci când, în statul a cărui cetățenie o are sau, în cazul unui apatrid, în care avea reședința obișnuită, există amenințări la adresa sa în sensul articolului 60 alineatul (1) din Legea privind șederea, activitatea profesională și integrarea străinilor pe teritoriul federal (Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet) din 30 iulie 2004 (BGBl. 2004 I, p. 1950, denumită în continuare «Aufenthaltsgesetz»).

(2) Un străin nu este refugiat în sensul alineatului (1) atunci când există motive întemeiate pentru a crede că:

1. a comis o infracțiune împotriva păcii, o crimă de război sau o crimă împotriva umanității în sensul instrumentelor internaționale elaborate pentru a prevedea dispoziții privind astfel de infracțiuni;
2. a comis o infracțiune gravă de drept comun în afara teritoriului federal înainte de a fi admis ca refugiat, în special o acțiune deosebit de crudă, chiar dacă aceasta a fost comisă într-un scop pretins politic, sau
3. s-a făcut vinovat de acte contrare scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite.

Dispozițiile primei teze se aplică și străinilor care instigă sau participă în orice fel la săvârșirea acestor infracțiuni sau a acestor acte.”

- 13 Potrivit articolului 60 alineatul (1) din Aufenthaltsgesetz, în versiunea publicată la 25 februarie 2008 (BGBl. 2008 I, p. 162):

„(1) În temeiul Convenției [de la Geneva] [...], un resortisant străin nu poate fi expulzat într-un stat în care viața sau libertatea acestuia sunt amenințate din cauza rasei sale, a religiei, a cetățeniei, a apartenenței la un anumit grup social sau a opiniilor politice. [...] Persecuția în sensul primei teze poate fi săvârșită de:

- a) stat;
- b) partide sau organizații care controlează statul sau o parte importantă din teritoriul acestuia sau
- c) agenți neguvernamentali, în cazul în care se poate demonstra că agenții menționați la literele a) și b), inclusiv organizațiile internaționale, nu pot sau nu doresc să acorde o protecție împotriva persecuțiilor, indiferent dacă în țară există sau nu există o putere suverană a statului,

cu excepția cazului în care există o posibilitate de refugiere în interiorul țării. Pentru a se stabili dacă există o persecuție în sensul primei teze, trebuie să se aplice în plus articolul 4 alineatul (4) și articolele 7-10 din Directiva 2004/83 [...]. În cazul în care străinul invocă interdicția de expulzare în temeiul acestui alineat, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge [(Oficiul Federal pentru Migrație

și Refugiați)] [...] stabilește în cadrul unei proceduri de azil dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute în prima teză și dacă străinului trebuie să i se recunoască statutul de refugiat. Decizia Bundesamt für Migration und Flüchtlinge poate fi atacată numai în conformitate cu dispozițiile [AsylVfG].”

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 14 Domnul Shepherd, resortisant al Statelor Unite ale Americii, s-a înrolat în luna decembrie 2003, în țara sa, în cadrul trupelor active ale armatei americane pentru o durată de cincisprezece luni. El a urmat cursuri de tehnician care asigură mentenanța pentru elicoptere și, în luna septembrie 2004, a fost transferat într-un batalion de sprijin aerian la Katterbach (Germania). La acea dată, unitatea sa se afla deja în misiune în Irak și, în consecință, acesta a ajuns la baza militară Speicher, în apropiere de Tikrit (Irak).
- 15 Între lunile septembrie 2004 și februarie 2005, acesta a desfășurat activități de mentenanță a elicopterelor și nu a participat în mod direct nici la operațiuni militare, nici la lupte.
- 16 În luna februarie 2005, unitatea sa a fost repatriată în Germania. El și-a prelungit durata contractului.
- 17 La 1 aprilie 2007, a primit un ordin de misiune pentru a pleca din nou în Irak. Înaintea plecării din Germania, a părăsit armata la 11 aprilie 2007, apreciind că nu mai trebuie să participe la un război pe care îl considera nelegal în Irak și la crimele de război care, în opinia sa, erau comise acolo. A fost găzduit de o cunoștință până la depunerea cererii de azil, în luna august 2008, la autoritățile germane competente. În susținerea cererii, el invocă, în esență, că, din cauza refuzului de a efectua serviciul militar în Irak, riscă să fie urmărit penal, iar întrucât dezertarea este, din punct de vedere american, o infracțiune gravă, aceasta i-ar afecta existența prin faptul că l-ar expune unei respingeri sociale în țara sa.
- 18 Bundesamt für Migration und Flüchtlinge a respins cererea de azil prin decizia din 31 martie 2011.
- 19 Persoana interesată a solicitat instanței de trimitere anularea acestei decizii și recunoașterea statutului de refugiat. El s-a întemeiat pe dispozițiile articolului 3 alineatele (1) și (4) din AsylVfG coroborate cu cele ale articolului 60 alineatul (1) din Aufenthaltsgesetz.
- 20 În opinia instanței de trimitere, dincolo de problema dacă solicitantul riscă pe viitor să fie persecutat în țara sa din cauza dezertării, trebuie să se stabilească, în special, gradul de implicare în operațiunile militare pe care trebuie să îl aibă un membru al forțelor armate pentru ca sancțiunile care rezultă din dezertarea sa să fie calificate drept „acte de persecuție”, în sensul articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83, dat fiind că expresia „serviciul militar [care presupune] comiterea unor infracțiuni prevăzute la articolul 12 alineatul (2)” care figurează în cuprinsul acestui articol nu este clar definită.
- 21 În aceste condiții, Bayerisches Verwaltungsgericht München a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
 - „1) Articolul 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83 trebuie interpretat în sensul că în domeniul de protecție intră numai persoanele ale căror atribuții militare specifice includ participarea directă la lupte, așadar, la operațiuni care presupun utilizarea armelor, respectiv care au autoritatea de a dispune astfel de operațiuni (prima variantă) sau și alți membri ai forțelor armate pot intra în domeniul de aplicare al acestei dispoziții, atunci când atribuțiile lor sunt limitate la suportul logistic și tehnic al unei unități în afara teatrului de operațiuni efectiv și au numai efecte indirecte asupra luptelor efective (a doua variantă)?

- 2) În ipoteza în care răspunsul la prima întrebare ar fi în sensul că a doua variantă este valabilă:

Articolul 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83 trebuie interpretat în sensul că efectuarea serviciului militar în contextul unui conflict (internațional sau intern) trebuie să presupună, respectiv să oblige în mod predominant sau sistematic la comiterea unor infracțiuni sau a unor acte în sensul articolului 12 alineatul (2) din Directiva 2004/83 (prima variantă) sau este suficient ca solicitantul de azil să explice că, în cazuri individuale, forțele armate din care acesta face parte au săvârșit infracțiuni, în sensul articolului 12 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2004/83, în zona de operațiuni în care acestea au fost destinate fie deoarece ordinele individuale privind operațiunile s-au dovedit a fi infracțiuni în sensul amintit, fie ca urmare a unor excese individuale (a doua variantă)?

- 3) În ipoteza în care răspunsul la a doua întrebare ar fi în sensul că a doua variantă este valabilă:

Protecția ca refugiat este acordată numai dacă și în viitor este de așteptat, cu o probabilitate semnificativă, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că vor exista încălcări ale dreptului internațional umanitar sau este suficient dacă solicitantul de azil descrie fapte care arată că în conflictul concret sunt săvârșite (în mod cert sau probabil) astfel de infracțiuni și, prin urmare, nu este exclusă posibilitatea implicării în acestea a solicitantului menționat?

- 4) Netolerarea sau sancționarea încălcărilor dreptului internațional umanitar de către instanțele militare exclude protecția ca refugiat în temeiul articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83 sau acest fapt nu are niciun rol?

Trebuie să existe o sancțiune aplicată de Curtea Penală Internațională?

- 5) Faptul că desfășurarea de trupe, respectiv statutul de ocupare este aprobat de comunitatea internațională sau se întemeiază pe un mandat al Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite exclude protecția ca refugiat?

- 6) În vederea acordării protecției ca refugiat în temeiul articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83, este necesar ca solicitantul de azil să poată fi condamnat în temeiul Statutului Curții Penale Internaționale în raport cu îndeplinirea sarcinilor sale (prima variantă) sau protecția ca refugiat este acordată și dacă acest prag nu este atins, așadar, dacă solicitantul de azil nu riscă urmărirea penală, însă totuși nu poate concilia îndeplinirea obligațiilor militare cu propria conștiință (a doua variantă)?

- 7) În ipoteza în care răspunsul la a șasea întrebare ar fi în sensul că a doua variantă este valabilă:

Faptul că solicitantul de azil nu a utilizat posibilitatea de a parcurge o procedură ordinară a obiecției de conștiință, deși ar fi avut această ocazie, exclude protecția ca refugiat potrivit dispozițiilor menționate sau protecția ca refugiat trebuie luată în considerare și în cazul în care este vorba despre o decizie actuală de conștiință?

- 8) Excluderea dezonorantă din armată, aplicarea unei pedepse privative de libertate și aferenta izolare socială și dezavantajele care rezultă din aceasta constituie un act de persecuție în sensul articolului 9 alineatul (2) litera (b) sau litera (c) din Directiva 2004/83?"

Cu privire la întrebările preliminare

Observații introductive

- 22 Trebuie amintit, în primul rând, că astfel cum reiese din considerentele (3), (16) și (17) ale Directivei 2004/83, Convenția de la Geneva constituie elementul-cheie al sistemului juridic internațional de protecție a refugiaților, iar dispozițiile acestei directive privind condițiile de acordare a statutului de refugiat, precum și conținutul acestuia din urmă au fost adoptate pentru a ajuta autoritățile competente ale statelor membre să aplice această convenție întemeindu-se pe noțiuni și pe criterii comune (Hotărârea X și alții, C-199/12-C-201/12, EU:C:2013:720, punctul 39 și jurisprudența citată).
- 23 În consecință, dispozițiile Directivei 2004/83 trebuie interpretate în lumina structurii generale și a scopului acesteia, cu respectarea Convenției de la Geneva și a celorlalte tratate în domeniu, menționate la articolul 78 alineatul (1) TFUE. Astfel cum rezultă din considerentul (10) al respectivei directive, această interpretare trebuie efectuată cu respectarea drepturilor recunoscute de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (Hotărârea X și alții, EU:C:2013:720, punctul 40).
- 24 Trebuie amintit, în al doilea rând, că, potrivit articolului 2 litera (c) din Directiva 2004/83, refugiatul este în special un resortisant al unei țări terțe care se află în afara țării al cărei cetățean este „ca urmare a unei temeri bine fondate de a fi persecutat” din cauza rasei sale, a religiei, a naționalității, a opiniilor politice sau a apartenenței la un anumit grup social și care nu poate sau, „din cauza acestei temeri”, nu dorește să solicite „protecția” respectivei țări. Astfel, ca urmare a împrejurărilor existente în țara sa de origine, resortisantul în discuție trebuie să aibă temerea fondată de a fi persecutat pentru cel puțin unul dintre cele cinci motive enumerate în această directivă și în Convenția de la Geneva (Hotărârea Salahadin Abdulla și alții, C-175/08, C-176/08, C-178/08 și C-179/08, EU:C:2010:105, punctele 56 și 57).
- 25 În al treilea rând, trebuie subliniat că articolul 9 din Directiva 2004/83 definește elementele care permit ca anumite acte să fie considerate persecuție în sensul articolului 1 secțiunea A din Convenția de la Geneva. În această privință, articolul 9 alineatul (1) litera (a) din directiva respectivă prevede că actele relevante trebuie să fie suficient de grave prin natura sau prin repetarea lor pentru a constitui o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale omului, în special a drepturilor absolute de la care nu este posibilă nicio derogare în temeiul articolului 15 paragraful 2 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Pe de altă parte, articolul 9 alineatul (1) litera (b) din directiva menționată prevede că o acumulare de diverse măsuri, inclusiv de încălcări ale drepturilor omului, care este suficient de gravă pentru a afecta un individ în mod comparabil cu cele prevăzute la articolul 9 alineatul (1) litera (a) din aceeași directivă trebuie deopotrivă considerată persecuție. Din aceste dispoziții reiese că, pentru ca o încălcare a drepturilor fundamentale să constituie persecuție în sensul articolului 1 secțiunea A din Convenția de la Geneva, aceasta trebuie să atingă un anumit nivel de gravitate (Hotărârea X și alții, EU:C:2013:720, punctele 51-53).
- 26 În al patrulea rând, trebuie arătat că, în temeiul articolului 4 alineatul (3) literele (a), (b) și (c) din Directiva 2004/83, la evaluarea individuală a unei cereri de protecție internațională trebuie să se țină seama de toate faptele relevante privind țara de origine în momentul luării unei decizii privind cererea, de informațiile și de documentele relevante prezentate de solicitant, precum și de statutul individual și de situația personală a acestuia.
- 27 În lumina acestor considerații trebuie interpretate dispozițiile articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83, astfel cum sunt vizate de instanța de trimitere în primele șapte întrebări adresate, precum și cele ale articolului 9 alineatul (2) literele (b) și (c), vizate de instanța menționată în a opta întrebare adresată.

- 28 Din această perspectivă, este necesar să se amintească de asemenea că, potrivit articolului 9 alineatul (2) din Directiva 2004/83, „[a]ctele de persecuție, în sensul alineatului (1), pot lua în special următoarele forme: [...] (b) măsurile legale, administrative, polițienești și/sau judiciare care sunt discriminatorii în sine sau sunt puse în aplicare în mod discriminatoriu; (c) urmărirea penală sau sancțiunile care sunt disproporționate sau discriminatorii; [...] (e) urmărirea penală sau sancțiuni în cazul refuzului de a efectua serviciul militar în situații de conflict, atunci când serviciul militar ar presupune comiterea unor infracțiuni sau îndeplinirea unor acte care intră sub incidența clauzelor de excludere prevăzute la articolul 12 alineatul (2)”.
- 29 Pe de altă parte, în ceea ce privește articolul 12 alineatul (2) din Directiva 2004/83, astfel cum a arătat avocatul general la punctele 39-43 din concluzii, în contextul cauzei principale este relevantă numai trimiterea la „crimele de război” menționate la litera (a) a acestui alineat.

Cu privire la prima-a șaptea întrebare

- 30 Prin intermediul întrebărilor adresate, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă dispozițiile articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83 trebuie interpretate în sensul că anumite împrejurări care țin în special de natura funcțiilor exercitate de militarul în cauză, de cea a refuzului pretins exprimat, de cea a conflictului în cauză și de cea a crimelor pe care le-ar implica acesta au o incidență determinantă în aprecierea pe care trebuie să o efectueze autoritățile naționale pentru a verifica dacă o situație precum cea în discuție în litigiul principal intră în domeniul de aplicare al acestor dispoziții.
- 31 Înainte de a aprecia astfel conținutul unor asemenea împrejurări, trebuie arătat, pe de o parte, că nu se contestă că, în cauza principală, resortisantul care solicită statutul de refugiat se expune unei urmăriri penale și unor sancțiuni în țara sa de origine pentru faptul că a refuzat efectuarea serviciului militar în timpul unui conflict. În consecință, prezentele întrebări, după cum rezultă de altfel din decizia de trimitere, nu privesc motivele persecuției, astfel cum sunt prevăzute la articolul 10 din Directiva 2004/83, ci numai împrejurările care sunt necesare pentru ca urmărirea penală și sancțiunile respective să poată fi calificate drept „acte de persecuție”, astfel cum sunt acestea menționate la articolul 9 alineatul (2) litera (e) din această directivă.
- 32 Pe de altă parte, trebuie amintit că obiectivul Directivei 2004/83 urmărește, după cum rezultă în special din considerentele (1) și (6) ale acesteia, identificarea persoanelor care, forțate de împrejurări, au o nevoie reală și legitimă de protecție internațională în Uniune. Contextul acestei directive este în principal umanitar (a se vedea în acest sens Hotărârea B și D, C-57/09 și C-101/09, EU:C:2010:661, punctul 93).
- 33 În acest context, este necesar să se constate că dispozițiile articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83, în măsura în care vizează refuzul de a efectua serviciul militar în situații de conflict, atunci când serviciul respectiv ar presupune comiterea unor crime de război, nu prezintă niciun caracter restrictiv în ceea ce privește persoanele vizate de un astfel de serviciu. Prin urmare, trebuie admis că legiuitorul Uniunii, prin adoptarea acestor dispoziții, nu a înțeles să restrângă domeniul lor de aplicare la anumite persoane care efectuează un asemenea serviciu în funcție, printre altele, de rangul lor în ierarhia militară, de condițiile în care au fost recrutați sau de natura activităților pe care le exercită. Astfel cum a arătat avocatul general la punctul 32 din concluzii, aceste dispoziții acoperă întregul personal militar, inclusiv, în consecință, personalul logistic sau tehnic.
- 34 Cu toate acestea, ținând seama de obiectivul Directivei 2004/83, amintit la punctul 32 din prezenta hotărâre, care urmărește identificarea persoanelor care, forțate de împrejurări, au o nevoie reală și legitimă de protecție internațională în Uniune, calitatea de membru al personalului militar constituie o condiție necesară, dar nu suficientă pentru a beneficia de protecția pe care o implică dispozițiile articolului 9 alineatul (2) litera (e) din această directivă.

- 35 În ceea ce privește, mai întâi, condițiile de aplicare a articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83, trebuie arătat, în primul rând, că această dispoziție vizează o situație de conflict. Rezultă că orice refuz al efectuării serviciului militar, indiferent de motiv, nu poate să intre, în lipsa unui astfel de conflict, în domeniul de aplicare al dispoziției menționate. Prin urmare, împrejurările a căror semnificație se solicită să fie apreciată de Curte pentru delimitarea acestui domeniu de aplicare trebuie să se afle în legătură directă cu un conflict determinat.
- 36 În al doilea rând, reiese din însuși textul articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83 că serviciul militar în sine ar presupune comiterea crimelor de război. Această dispoziție nu vizează numai situația în care solicitantul ar fi în situația de a comite personal astfel de crime.
- 37 Rezultă că legiuitorul Uniunii a intenționat să fie luat în considerare în mod obiectiv contextul general în care este exercitat acest serviciu. Prin urmare, nu sunt excluse, din principiu, situațiile în care solicitantul nu ar participa decât în mod indirect la comiterea unor astfel de crime, întrucât, printre altele, nu ar face parte din trupele de luptă, ci, de exemplu, ar fi afectat la o unitate logistică sau tehnică. În consecință, împrejurarea că persoana interesată, numai din cauza caracterului indirect al acestei participări, nu ar putea face obiectul, cu titlu personal, al unei urmăririi potrivit criteriilor dreptului penal și în special a celor privind Curtea Penală Internațională nu se poate opune protecției care rezultă din cuprinsul articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83.
- 38 Cu toate acestea, chiar dacă beneficiul protecției internaționale nu este rezervat celor care ar putea fi personal în situația de a comite acte calificate drept crime de război, în special trupele de luptă, această protecție nu poate fi extinsă decât la alte persoane pe care exercitarea funcțiilor sale le-ar putea conduce în mod suficient de direct și cu o plauzibilitate rezonabilă în situația de a participa la astfel de acte.
- 39 În al treilea rând, articolul 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83 urmărește protecția solicitantului care se opune serviciului militar pentru că nu vrea să se expună la comiterea, pe viitor, a unor acte de natura celor menționate la articolul 12 alineatul (2) din această directivă. În consecință, persoana interesată se poate întemeia numai pe caracterul plauzibil al survenirii unor astfel de acte. Rezultă că aceste dispoziții din directiva menționată nu pot fi interpretate în sensul că acoperă exclusiv situațiile în care s-a dovedit că unitatea de care aparține solicitantul ar fi comis deja crime de război. *A fortiori*, nu se poate impune ca actele acestei unități să fi fost deja sancționate de Curtea Penală Internațională, chiar dacă s-ar presupune că aceasta ar fi competentă în speță.
- 40 În al patrulea și ultimul rând, deși, în cadrul aprecierii faptelor care, în temeiul articolului 4 alineatul (3) din Directiva 2004/83, este doar de competența autorităților naționale, sub controlul instanței, în vederea calificării situației serviciului în cauză, anumite evenimente precum, printre altele, comportamentul trecut al unității de care aparține solicitantul sau condamnările penale pronunțate împotriva unor membri ai acestei unități pot constitui unul dintre indiciile care fac probabilă comiterea de către aceasta a unor noi crime de război, ele nu pot totuși, în sine, să dovedească în mod automat, la momentul refuzului de a efectua serviciul militar exprimat de solicitantul statutului de refugiat, caracterul plauzibil al săvârșirii unor astfel de crime. Prin urmare, aprecierea pe care trebuie să o efectueze autoritățile naționale nu se poate întemeia, în aceste condiții, decât pe o serie de indicii, singura de natură să dovedească, având în vedere ansamblul împrejurărilor în cauză, că situația acestui serviciu face plauzibilă săvârșirea unor astfel de acte.
- 41 În ceea ce privește, în al doilea rând, importanța care trebuie acordată împrejurării că statul în cauză pedepsește crimele de război sau celei că intervenția armată ar fi fost angajată în temeiul unui mandat al Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite sau pe baza unui consens al comunității internaționale, trebuie arătat, pe de o parte, că o intervenție armată desfășurată în temeiul unei rezoluții a Consiliului de Securitate menționat oferă, în principiu, toate garanțiile că nu vor fi comise crime de război cu această ocazie și că situația este aceeași, în principiu, în ceea ce privește o operațiune în privința căreia există un consens internațional. În aceste condiții, chiar dacă niciodată

nu poate fi exclus ca în cadrul unor operațiuni de război să fie comise acte contrare înseși principiilor Cartei Organizației Națiunilor Unite, împrejurarea că intervenția armată are loc într-un astfel de cadru trebuie să fie luată în considerare.

- 42 Pe de altă parte, trebuie arătat că, potrivit articolului 4 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2004/83, o asemenea importanță trebuie acordată și împrejurării că statul sau statele care desfășoară operațiunile pedepsesc crimele de război. Existența, în ordinea juridică a acestor state, a unei legislații care pedepsește crimele de război și a unor instanțe care asigură sancționarea efectivă a acestora este de natură să facă puțin plauzibilă teza potrivit căreia un militar al unuia dintre statele respective ar putea fi în situația să comită astfel de crime și, prin urmare, nu se poate face, în niciun caz, abstracție de aceasta.
- 43 Rezultă că, în asemenea condiții, este în sarcina celui care urmărește recunoașterea calității de refugiat în temeiul articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83 să dovedească în mod suficient de plauzibil că unitatea din care face parte desfășoară operațiunile care i-au fost încredințate sau le-a desfășurat în trecut în astfel de condiții încât este foarte probabilă comiterea unor acte de natura celor vizate la această dispoziție.
- 44 În al treilea rând, din moment ce actele de persecuție pe care le invocă solicitantul statutului de refugiat trebuie să rezulte, potrivit acestor dispoziții ale Directivei 2004/83, din refuzul său de a efectua serviciul militar, refuzul respectiv trebuie să constituie singurul motiv care să permită acestui solicitant să evite participarea la crimele de război invocate. În această privință, aprecierea pe care trebuie să o efectueze autoritățile naționale trebuie să țină seama, conform articolului 4 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2004/83, în special de faptul că, în speță, solicitantul menționat nu numai că s-a angajat de bunăvoie în forțele armate în condițiile în care acestea erau deja implicate în conflictul din Irak, ci, după ce a efectuat în cadrul acestora un prim sejur în această țară, și-a reînnoit angajamentul în cadrul forțelor menționate.
- 45 În consecință, împrejurarea, invocată de instanța de trimitere în a șaptea întrebare adresată, că solicitantul statutului de refugiat s-ar fi abținut să recurgă la o procedură având ca obiect obținerea statutului de obiector de conștiință exclude orice protecție în temeiul articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83, cu excepția cazului în care solicitantul menționat dovedește că nicio procedură de o astfel de natură nu i-ar fi fost disponibilă în situația sa concretă.
- 46 Având în vedere ansamblul acestor considerații, trebuie să se răspundă la prima-a șaptea întrebare că dispozițiile articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83 trebuie interpretate în sensul că:
- acoperă întregul personal militar, inclusiv personalul logistic sau tehnic;
 - vizează situația în care serviciul militar efectuat ar presupune în sine, într-un conflict determinat, comiterea unor crime de război, inclusiv situațiile în care solicitantul statutului de refugiat nu ar participa decât în mod indirect la comiterea unor astfel de crime în condițiile în care ar furniza, prin exercitarea funcțiilor sale, cu o plauzibilitate rezonabilă, un sprijin indispensabil pentru pregătirea sau pentru săvârșirea acestora;
 - nu vizează în mod exclusiv situațiile în care se dovedește că au fost deja comise crime de război sau că acestea ar fi susceptibile să intre în competența Curții Penale Internaționale, ci și cele în care solicitantul statutului de refugiat este în măsură să dovedească că este foarte probabil ca astfel de crime să fie comise;
 - aprecierea faptelor care este doar de competența autorităților naționale, sub controlul instanței, în vederea calificării situației serviciului respectiv, trebuie să se întemeieze pe o serie de indicii de natură să dovedească, având în vedere ansamblul împrejurărilor în cauză, în special cele referitoare

la faptele relevante privind țara de origine în momentul luării unei decizii privind cererea, precum și la statutul individual și la situația personală a solicitantului, că situația serviciului face plauzibilă săvârșirea crimelor de război invocate;

- împrejurările că o intervenție militară a fost angajată în temeiul unui mandat al Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite sau pe baza unui consens al comunității internaționale și că statul sau statele care desfășoară operațiunile pedepsesc crimele de război trebuie să fie luate în considerare în cadrul aprecierii care este în sarcina autorităților naționale și
- refuzul efectuării serviciului militar trebuie să constituie unicul motiv care să permită solicitantului statutului de refugiat să evite participarea la crimele de război invocate și, în consecință, în cazul în care acesta s-a abținut să recurgă la o procedură având ca obiect obținerea statutului de obiector de conștiință, o astfel de împrejurare exclude orice protecție în temeiul articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83, cu excepția situației în care solicitantul menționat dovedește că nicio procedură de o asemenea natură nu i-ar fi fost disponibilă în situația sa concretă.

Cu privire la a opta întrebare

- 47 Prin intermediul celei de a opta întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă dispozițiile articolului 9 alineatul (2) literele (b) și (c) din Directiva 2004/83 trebuie interpretate în sensul că, printre actele de persecuție pe care le vizează, trebuie incluse măsurile la care se expune un militar ca urmare a refuzului acestuia de a efectua serviciul militar, precum condamnarea la o pedeapsă privativă de libertate, excluderea dezonorantă din armată și izolarea socială și dezavantajele care rezultă din aceasta.
- 48 Având în vedere considerațiile pe care le-a reținut în susținerea întrebărilor preliminare precedente, trebuie să se aprecieze că instanța de trimitere raportează prezenta întrebare doar la ipoteza în care autoritățile naționale însărcinate cu examinarea cererii reclamantului din litigiul principal ar considera că nu s-a făcut dovada că serviciul pe care a refuzat să îl efectueze ar fi presupus comiterea unor crime de război.
- 49 În aceste condiții, trebuie arătat mai întâi că dispozițiile articolului 9 alineatul (2) literele (b) și (c) din Directiva 2004/83 vizează acte adoptate de autoritățile publice și al căror caracter discriminatoriu sau disproporționat trebuie să atingă, potrivit alineatului (1) al acestui articol, un anumit nivel de gravitate, astfel cum s-a amintit la punctul 25 din prezenta hotărâre, pentru a fi considerat o încălcare a drepturilor fundamentale care constituie persecuție în sensul articolului 1 secțiunea A din Convenția de la Geneva.
- 50 Astfel cum arată avocatul general la punctul 80 din concluzii, stabilirea aspectului dacă urmărirea penală și sancțiunea la care se expune reclamantul din litigiul principal, în țara sa de origine, ca urmare a refuzului de a efectua serviciul militar, au un caracter disproporționat presupune să se verifice dacă aceste acte depășesc ceea ce este necesar pentru ca statul în cauză să își exercite dreptul legitim la menținerea unor forțe armate.
- 51 Chiar dacă aprecierea acestei necesități presupune luarea în considerare a elementelor, de naturi diverse, în special politică și strategică, pe care se întemeiază legitimitatea dreptului respectiv și condițiile exercitării acestuia, niciun element din dosarul prezentat Curții nu permite să se concluzioneze că un astfel de drept ar trebui, în contextul din cauza principală, să fie repus în discuție, nici să se considere că exercitarea acestuia nu ar justifica aplicarea unor sancțiuni penale militarilor care intenționează să se sustragă de la efectuarea serviciului militar sau excluderea acestora din armată în acest caz.

- 52 Deși din precizările furnizate de instanța de trimitere rezultă că reclamantul din litigiul principal se expune unei pedepse cu închisoarea de la o sută de zile la cincisprezece luni, pentru dezertare, care poate ajunge chiar la cinci ani, nici un element din dosarul prezentat Curții nu permite să se considere că astfel de măsuri ar depăși în mod vădit ceea ce este necesar pentru ca statul în cauză să își exercite dreptul legitim la menținerea unor forțe armate.
- 53 Cu toate acestea, este de competența autorităților naționale să efectueze în această privință o examinare a tuturor faptelor relevante privind țara de origine a solicitantului statutului de refugiat, inclusiv, astfel cum prevede articolul 4 alineatul (3) litera (a) din Directiva 2004/83, actele cu putere de lege și actele administrative ale țării respective și modul lor de aplicare.
- 54 În continuare, în ceea ce privește controlul caracterului discriminatoriu al actelor în cauză, acesta ar presupune să se verifice dacă, având în vedere obiectivele urmărite de o legislație privind exercitarea legitimă a dreptului de a menține forțe armate, situația militarilor care refuză efectuarea serviciului militar poate fi comparată cu cea a altor persoane pentru a verifica dacă sancțiunile aplicate celor dintâi pot prezenta un caracter vădit discriminatoriu. Or, elementele din dosarul prezentat Curții nu permit să se considere că ar exista în speță o astfel de situație comparabilă. În orice caz, este de competența autorităților naționale să verifice acest aspect.
- 55 În sfârșit, „izolarea socială și dezavantajele care rezultă din aceasta” menționate în întrebarea instanței de trimitere nu sunt decât consecințe ale măsurilor, ale urmăririi penale sau ale sancțiunilor prevăzute la articolul 9 alineatul (2) literele (b) și (c) din Directiva 2004/83 și, în consecință, nu se poate aprecia că se numără, în sine, printre acestea din urmă.
- 56 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la a opta întrebare că dispozițiile articolului 9 alineatul (2) literele (b) și (c) din Directiva 2004/83 trebuie interpretate în sensul că, în împrejurări precum cele din cauza principală, nu rezultă că măsurile la care se expune un militar ca urmare a refuzului de a-și efectua serviciul, precum condamnarea la o pedeapsă privativă de libertate sau excluderea din armată, pot fi considerate, ținând seama de exercitarea legitimă, de către statul în cauză, a dreptului său de a menține forțe armate, ca fiind atât de disproportionale sau de discriminatorii încât să se numere printre actele de persecuție prevăzute de dispozițiile respective. Cu toate acestea, este de competența autorităților naționale să verifice acest aspect.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 57 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară:

- 1) Dispozițiile articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau persoanele care, din alte motive, au nevoie de protecție internațională și referitoare la conținutul protecției acordate trebuie interpretate în sensul că:**

— acoperă întregul personal militar, inclusiv personalul logistic sau tehnic;

- vizează situația în care serviciul militar efectuat ar presupune în sine, într-un conflict determinat, comiterea unor crime de război, inclusiv situațiile în care solicitantul statutului de refugiat nu ar participa decât în mod indirect la comiterea unor astfel de crime în condițiile în care ar furniza, prin exercitarea funcțiilor sale, cu o plauzibilitate rezonabilă, un sprijin indispensabil pentru pregătirea sau pentru săvârșirea acestora;
 - nu vizează în mod exclusiv situațiile în care se dovedește că au fost deja comise crime de război sau că acestea ar fi susceptibile să intre în competența Curții Penale Internaționale, ci și cele în care solicitantul statutului de refugiat este în măsură să dovedească că este foarte probabil ca astfel de crime să fie comise;
 - aprecierea faptelor care este doar de competența autorităților naționale, sub controlul instanței, în vederea calificării situației serviciului respectiv, trebuie să se întemeieze pe o serie de indicii de natură să dovedească, având în vedere ansamblul împrejurărilor în cauză, în special cele referitoare la faptele relevante privind țara de origine în momentul luării unei decizii privind cererea, precum și la statutul individual și la situația personală a solicitantului, că situația serviciului face plauzibilă săvârșirea crimelor de război invocate;
 - împrejurările că o intervenție militară a fost angajată în temeiul unui mandat al Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite sau pe baza unui consens al comunității internaționale și că statul sau statele care desfășoară operațiunile pedepsesc crimele de război trebuie să fie luate în considerare în cadrul aprecierii care este în sarcina autorităților naționale și
 - refuzul efectuării serviciului militar trebuie să constituie unicul motiv care să permită solicitantului statutului de refugiat să evite participarea la crimele de război invocate și, în consecință, în cazul în care acesta s-a abținut să recurgă la o procedură având ca obiect obținerea statutului de obiector de conștiință, o astfel de împrejurare exclude orice protecție în temeiul articolului 9 alineatul (2) litera (e) din Directiva 2004/83, cu excepția situației în care solicitantul menționat dovedește că nicio procedură de o asemenea natură nu i-ar fi fost disponibilă în situația sa concretă.
- 2) Dispozițiile articolului 9 alineatul (2) literele (b) și (c) din Directiva 2004/83 trebuie interpretate în sensul că, în împrejurări precum cele din cauza principală, nu rezultă că măsurile la care se expune un militar ca urmare a refuzului de a-și efectua serviciul, precum condamnarea la o pedeapsă privativă de libertate sau excluderea din armată, pot fi considerate, ținând seama de exercitarea legitimă, de către statul în cauză, a dreptului său de a menține forțe armate, ca fiind atât de disproportionale sau de discriminatorii încât să se numere printre actele de persecuție prevăzute la dispozițiile respective. Cu toate acestea, este de competența autorităților naționale să verifice acest aspect.

Semnături